

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА У САВРЕМЕНИМ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИМ УСЛОВИМА (1)

Улога и значај социјалне политике и социјалне заштите у савременим друштвено-економским условима у Југославији и у СР Србији, условљени су чињеницама двоструке природе:

Прво, *општом природом друштвено-економских односа у нашој земљи који немају пролазни карактер.*

Друго, *најновијим политичким и уставним реформама које означавају нову квалитетну етапу у развоју нашег друштва.*

Трајна обележја нашег система су добро позната: социјалистички карактер друштвено-економских и политичких односа, друштвена својина над средствима за производњу, самоуправљање као основни продукциони и друштвени однос, награђивање према резултатима рада уз примену корективних начела за прелазни период, начела солидарности и узајамности, демократизација и хуманизација друштвених односа, борба против остатака класних неједнакости, уједначавање услова привређивања и отклањање диспропорција у животном стандарду, итд. Овоме треба додати и нека фундаментална начела социјалистичког друштва у области социјалне политике и социјалне заштите, као што су посебна друштвена брига о породици, заштита жене у радном односу и заштита материнства, посебна заштита деце, посебна заштита лица под старатељством и заштита остарелих лица. На ширем идеолошком плану, марксизам је поставио два питања као *conditio sine qua non* сваке социјалистичке револуције: *еманципација жене и еманципација детета*. Данас се, у савременим условима, као значајан задатак поставља и *друштвена брига о остарелим лицима*, која у доба класика марксизма није имала такав значај као у савременом друштву.

Ово би били *општи, минимални вредносни ставови* нашег самоуправног социјалистичког система који ни у теорији ни у пракси (бар у начелу), никада до сада нису оспоровани нити оспорени.

Међутим, недавно усвојени политички документи и недавна уставна реформа, проширили су, допунили и обогатили класична начела нашег друштва и поставили нове темеље за конституисање социјалне политике и социјалне заштите у Југославији и у СР Србији. Када бисмо покушали

да, према нашем виђењу ствари, уопштимо ове нове квалитете у нашем друштву у области социјалне политике и социјалне заштите, могли бисмо утврдити неколико праваца даљег развоја ових области друштвених односа. То би били:

1. *Идејно-политичко и нормативно-правно довршавање и заокружавање концепције о равноправном третирању социјалног и економског развоја и о глобалном планирању целског друштвеног развоја.* Овај се закључак намеће ако се пажљиво анализирају основни документи, као и резолуције X конгреса СКЈ и VII конгреса СКС. Ни формално-технички ни садржински не даје се приоритет „економској и технолошкој револуцији“ у односу на „социјалну револуцију“. Према томе, напуштена је либералистичка и технократска заблуда да ће само технолошки и економски прогрес, да ће само максимална рационализација производње, решити аутоматски и све социјалне проблеме. Коначно се такође схватило да социјалне проблеме стварају и богатство и благостање, а не само „недостатак основних услова егзистенције“.

У том погледу позната је послератна еволуција идеја, а нарочито су познате осцилације до којих је дошло последњих неколико година. Програм Савеза комуниста, усвојен још 1958. године, имао је веома позитиван став према оваквој концепцији, иако она у то време није била још увек нигде у свету ни формулисана. Она је извиривала из хуманистичке оријентације ставова изражених у програму, мада је сам програм био ипак еxplіcіte далеко од тога да је ову оријентацију до краја довршио и закоружио. На IX конгресу СКЈ, у Резолуцији „Социјалистички развој у Југославији на основама самоуправљања и задаци СКЈ“, први пут се употребљава израз „развојна политика друштва као интегрални део друштвено-економских односа“. Слична формулација прихваћена је и на Конгресу самоуправљача, а под притиском растућих противуречности у Србији, ЦК Србије и Веће Савеза синдиката су 23. XII, 1971. године усвојили документ под називом „Улога и задаци Савеза комуниста и Савеза синдиката СР Србије у социјалној политици“, у коме се изричито каже: „Савез комуниста Србије се залаже за целовито и јединствено планирање привредног и друштвеног развоја на свим нивоима. То, поред осталог, подразумева потребу за уграђивањем социјалне политике у јединствен програм развоја“ (глава VII).

Сви ови документи већ представљају историју односно предисторију новог система друштвено-економских односа установљених реформама извршеним у овој години. Нови систем полази свуда од „*друштвено-економског развоја*“ и од подједнако значаја свих елемената — привредних и непривредних — овог развоја. У оквиру тога, социјална политика као један од елемената планирања друштвено-економског развоја, мора „изражавати карактер наших социјалистичких самоуправних продукционих односа, бити у складу са циљевима развоја социјалистичког самоуправног друштва и заснивати се на одлучујућој улози радничке класе и самоуправно удруженог рада у друштвеној репродукцији у друштву“ (Резолуција о задацима Савеза комуниста Југославије у социјал-

ној политици, тач. 1). Зато, ... „радници у удруженом раду и грађани утврђују и спроводе социјалну политику у оквирима које опредељује степен материјалне развијености и међусобна условљеност и повезаност економског и социјалног развоја” (тач. 2, ст. 1). И даље: „У оквиру целовите и друштвено одговорне развојне политике треба систематски обезбеђивати, економским и друштвеним мерама, виши степен усаглашености између материјалног и друштвеног развоја и заштите и унапређења човекове средине” (тач. 15, ст. 1), итд. итд.

Оваква концепција, која је изражена и у уставним документима, има озбиљне последице на све друштвене чиниоце у нашој земљи, јер их обавезује да једну до сада маргиналну и запостављену област подигну на онај степен значаја који им дају политички и правни документи нашег друштва. У пракси, међутим, постоји озбиљан раскорак са прокламованим принципима. Чињеница је да цела ова област — како планирање социјалног развоја у целини, тако и социјална политика као његов елеменат — још увек битно заостаје. Недостаје и глобална научна разрада концепције „социјалног развоја”, утврђивање параметара између економског и социјалног развоја, као и свих елемената унутар самог социјалног развоја (социјални, здравствени, просветни, образовни, културни и многи други). Још увек се свим овим областима приступа претежно секторски, недостају заједнички планови и програми и усаглашавање јединствене политике развоја. Ни наука на овом плану није дала свој допринос. Идеолошки и уставни принципи нису довољни да једну теорију претворе у праксу. Зато би акција на овом плану била једна од најхитнијих и најзначајнијих. Све докле, постојаће озбиљне диспропорције у нашем развоју.

2. *Јединство социјалне политике и социјалне заштите и јединство превентивне и куративне политике* — представља друго обележје социјалне заштите у савременим друштвено-економским условима у Југославији, па и у свету уопште. Ово јединство означава степен историјских, економских и социјалних достигнућа савременог, посебно социјалистичког света.

На историјском плану, према једној периодизацији социјалне политике (види М. Младеновић, Друштвена заштита породице и деце, „Рад”, Београд, 1973. стр. 11) у развоју социјалне политике могу се уочити четири етапе: а) *неразвијена, спорадична и куративна социјална заштита* (прединдустријска, класна друштва); б) *социјална заштита као развијен систем државних мера* управног и фискалног карактера на решавању најтежих социјалних случајева (од половине XIX века до I св. рата); в) *зачеци социјалне политике* када капиталистичка држава иступа као „наткласна” организација и преузима на себе и превентивну, поред куративне политике, ради ублажавања заоштрених социјалних неједнакости и смиривања класних сукоба, и г) *развијена социјална политика* која постаје један од најзначајнијих фактора програмирања целокупног друштвеног развоја (период од II св. рата до данас).

У оваквој концепцији социјалне политике, бришу се традиционалне границе између социјалне политике и социјалне заштите. Штавише, и

сама социјална политика има тенденцију да се поистовети са политиком социјалног развоја у целини. Отуда данас има много лутања у одређивању појма „социјална политика“, с једне и „социјална заштита“, с друге стране. Лутања постоје и у законодавству и у теорији. Узмимо као пример, Закон о социјалној заштити и служби социјалне заштите у СР Србији, донет још 1964. године и Програм развоја социјалне заштите у СР Србији (ван аутономних покрајина) за период од 1971. до 1975. године. Истиче се да је први доста узан, док је други (програм) проширно границе социјалне заштите на оквиру до скоро чак шире схваћене социјалне политике. И сама Резолуција о социјалној заштити Савезне скупштине у том погледу је доста неодређена. Она, с једне стране, даје доста уску дефиницију „социјалне политике“, а још ужу „социјалне заштите“, а у самом тексту, с друге стране, битно приближава социјалну заштиту појму и садржини социјалне политике.

У теорији и науци, ова колебања су још видљивија. Неспоразуми се крећу од питања да ли је социјална заштита само *метод*, или само *део* социјалне политике, до питања да ли је социјална заштита аутономна област друштвене делатности. Неслагања постоје и у одређивању граница социјалне заштите и она се простиру од *класичног схваћања* социјалне заштите (коме су блиски М. Ступар и Д. Лакићевић), до *потпуног уклапања социјалне заштите, па и социјалне политике у политику животног стандарда и политику планирања глобалног социјалног развоја* (Б. Шефер, Е. Вајс, делимично и М. Младеновић).

Овај спор није само теоријски, ни законодавни. Сматрамо да је он на неки начин и *филозофски, вредносни и идејно-политички*. Сама категорија „Социјална заштита“ има, као што смо видели, историјски карактер. Она је претпостављала, а и данас претпоставља, државни претежно нормативно-правни и фискални вид бриге о људима. У самоуправном друштву пре би се могло говорити о „самоорганизовању“ и „самозаштити“, а не о „заштити“. У ствари, реч је о потпуној измени система вредности који мењају битно не само „метод заштите“, већ и њену садржину, однос самих учесника односно субјеката заштите, органе који ту заштиту спроводе, итд. Сем тога, границе „класичне“ заштите битно се мењају и проширују, тако да на крају остаје само термин без његовог првобитног значења. Узмимо као пример еволуцију „дечје заштите“: од дечјег додатка, преко непосредне дечје заштите, па до заштите породице као целине, и најзад, до комплексног програмирања свих елемената економске, стамбене, популационе, васпитне, образовне политике у корист породице и њених чланова (видети које се све мере „заштите“ породице предвиђају програмом... СР Србије од 1971. до 1975. године).

Коначан заокрет у правцу интеграције социјалне политике и социјалне заштите извршен је када је превентивна друштвена политика добила већи значај од куративне. При том се имају у виду сва три нивоа друштвене превенције: општа, посебна и специјална. Наиме, социјална заштита је сматрана обласћу куративне, а социјална политика — превентивне заштите. Те границе данас готово не постоје у старом значењу речи „заштита“. И социјална заштита као и социјална политика, мора-

ју имати и превентивни и куративни карактер. У оваквом систему готово се бришћу класичне разлике између социјалне политике и социјалне заштите и цео систем представља јединство превентивне и куративне, интересорско и интердисциплинарно јединство социјалних, демографских, економских, правних, васпитних и других мера..." (М. Младеновић, исто, стр. 19).

Тиме никако не споримо практичну потребу степеновања природе друштвених акција у форми „заштите“ и „политике“, али споримо придавање већег значаја овом рангирању, као и редоследу приоритета у овом рангирању. Обично се полази од социјалне заштите према социјалној политици, као некој надградњи, а треба да буде обрнуто. Такав поступак је примењен и у Закону о социјалној заштити... СР Србије, стварањем категорија „*основна социјална заштита*“ и „*проширена социјална заштита*“. Овакав приступ би био оправдан са становишта историјског појављивања, али не и са становишта савремене друштвене политике и друштвене акције.

Треба, најзад, указати и на неусаглашеност која постоји између нормативних правних аката, једне и политичких докумената у нашој земљи, с друге стране. Наиме, сви најважнији *правни прописи говоре о социјалној заштити* (Закон о социјалној заштити... СР Србије, Резолуција о социјалној заштити Савезне скупштине, Програм развоја социјалне заштите... у СР Србији, Закон о непосредној дејој заштити, итд.), док *политички документи говоре о социјалној политици* (Резолуције о социјалној политици Х конгреса СКЈ и VII конгрес СКС, итд.). Мислим да се не може бранити становиште да се на правно-нормативном плану може регулисати и санкционисати само социјална заштита, а да се тек у идејно-политичким документима може конституисати шири програм развоја социјалне политике. Самоуправном социјалистичком друштву потребан је коренито нов приступ овој области, и суштински и термилошки, како на идеолошком тако и на законодавном нивоу. Уосталом, треба пажљиво прочитати документе Х конгреса СКЈ и VII конгреса СКС, па уочити да се готово нигде уопште и не помиње термин „социјална заштита“.

3. *Класна садржина социјалне политике и социјалне заштите представља основну вредносну подлогу и основну акциону оријентацију* према политичким и уставним документима. Као што је речено, расподела према раду и резултатима рада — остаје и у будућности основни критеријум вредновања људске личности. Овај критеријум — као нужност прелазног периода — изражен је и у уставном начелу да само рад и резултати рада одређују друштвени и материјални положај човека. То су истовремено и максимално постављене границе социјалних разлика и социјалних неједнакости. Све друге разлике, које би проистикале из технолошких услова производње, монополистичког положаја на тржишту, регионалних разлика, неоправданог богаћења, пореских утаја, злоупотребе положаја, искоришћавањем друштвене имовине за лично богаћење, мита, корупције, привредног криминала уопште — представљају облике стварања неоправданих социјалних разлика у друштву. С друге стране, непожељне су и појаве као што су уравниловка, паразитизам, искоришћавање

туђег рада, неоправдани изостанци са рада, екстензивност у раду, нерационално и непродуктивно понашање, неефикасно коришћење радног времена, итд. (Овај набрајања се стриктно ослањају на документе X Конгреса СКЈ).

У оквиру социјалистичког начела „расподеле према раду“ такође се остварује значајна функција социјалне политике у сузбијању социјалних неједнакости. Резолуција X конгреса СКЈ о социјалној политици, сматрамо, даје најшире оквире улози социјалне политике као коректива „законите неправде“ коју уствара ово начело. Овај коректив изражен је у виду начела „солидарности и узајамности, као и социјалистичког хуманизма“. Социјална политика (и социјална заштита), према томе, треба да има за основни циљ да обезбеди „економску и социјалну сигурност и да створи повољније услове за општи друштвени прогрес“, као и да обезбеди „свестрани развој личности“. Она треба да дође до изражаја, применом начела солидарности и узајамности, „нарочито у развоју образовања и васпитања, дечјој заштити, здравственој и социјалној заштити, пензијском и инвалидском осигурању, култури, запошљавању, области становања, комуналним делатностима и другим подручјима рада и живота у којима се стварају услови за материјалну и друштвену сигурност и за стално побољшавање услова живота и рада радних људи и њихових породица“ (Резолуција X Конгреса о задацима СКЈ у социјалној политици, тач. 1. ст. 3).

У реализацији овако схваћене класно опредељене социјалне политике, потребно је утврдити две групе питања:

- а) *Основне претпоставке-друштвене и материјалне*; као што су:
  - самоуправни карактер социјалне политике;
  - јачање материјалне основе друштва, подизање продуктивности рада и ефикасније привређивање, а тиме и остваривање већег дохотка;
  - успостављање такве структуре производње и потрошње која ће обезбеђивати, пре свега, подмирење битних потреба људи, као што су савремена и квалитетна исхрана, одговарајући услови становања и образовања, одговарајући услови здравствене заштите и културног живота;
  - остваривање права радника по основу минулог рада треба више да дође до изражаја у домену социјалне политике;
  - утврђивање самоуправним споразумима и друштвеним договорима одговарајућег нивоа најнижег дохотка по раднику и најнижег личног дохотка као битног чиниоца његове репродукције и социјалне сигурности;
  - значајан је и став да се проблем *ниског породичног стандарда* радника решава, поред повећања најнижих личних доходака, и сталним *унапређењем друштвеног стандарда* на бази солидарности и узајамности;
  - даље унапређење система пензијског и инвалидског осигурања и његово усклађивање са трошковима живота;
  - свестрана брига и обезбеђивање материјалних и других услова за остваривање права учесника народноослободилачког рата, војних инвалида и породица палих бораца;

— обезбеђење услова и спровођење мера заштите радника на раду, за организовано отклањање узрока онеспособљавања и инвалидности и ублажавање њихових последица, за професионалну рехабилитацију радника;

— обезбеђење услова за организован одмор и рекреацију радника;

— организовање друштвене исхране и уопште побољшање услова живота и рада радника и за шире задовољење заједничких потреба;

— обезбеђење сигурности радном човеку и грађанину у располагању дохотком и имовином стеченом на основу свога рада у складу са Уставом и законом;

— ефикасност у спровођењу пореске политике и рада пореских органа и других инспекцијских органа.

Ове претпоставке у спровођењу класно оријентисане социјалне политике садржи Резолуција о социјалној политици X конгреса СКЈ. Овде смо их интерпретирали онако како смо их ми схватили. Очигледан је нагласак на идеју да *социјална политика (и социјална заштита) треба да буду значајно средство у борби против неоправданих социјалних разлика*, тј. средство у спровођењу класне политике друштва.

б) *Задаци социјалне политике (и социјалне заштите)* представљају друго значајно питање које произилази из недавне уставне и политичке реформе нашег друштва. *Класна компонента и овде је веома видљива*, али је такође веома видљива и *општа хуманистичка тенденција* наше социјалне политике. Најзначајнији задаци у овој области данас јесу:

— уједначавање услова и уношење социјално-политичких елемената у *политици образовања*, нарочито побољшање социјалне структуре ученика и студената и изједначење могућности за образовање деце независно од имовинских прилика и социјалног порекла, итд.;

— проширење и побољшање здравствене заштите;

— побољшање услова живота породице, са нагласком да су сами радни људи носиоци мењања друштвених односа: мере за побољшање услова јесу: стварање услова за одговорно родитељство, шира и свестранија брига о деци, бржа и јефтинија изградња предшколских установа, унапређење деце исхране, изградња објеката за одмор, опоравак и рекреацију деце и омладине, већи обухват деце у децеј установе и обезбеђење вишег степена једнакости развојних услова деце у образовању и васпитању и здравственој заштити; изградња домова и завода за збрињавање ментално заостале деце и младих људи; предузимање мера у циљу растерећења породице од послова који се обављају у домаћинству;

— стално унапређивање услова становања и боље решавање стамбених проблема радника; за промену односа у систему стамбене изградње, расподеле и коришћења станова;

— изградња хотела и домова за збрињавање старих људи; за њихов одмор и разоноду и уопште већу друштвену бригу за живот старих људи;

— побољшање животних услова појединаца и породица које нису у стању да своју егзистенцију обезбеђују радом;

— свестрану друштвену помоћ треба пружити и оним породицама пољопривредних произвођача које више нису у стању да своју егзистенцију обезбеђују радом на свом газдинству;

— ефикасније решавање материјалних и других проблема који се тичу васпитно запуштене деце и младих људи;

— развијање разноврсних облика солидарности и узајамне помоћи у појединим сферама удруженог рада, што претпоставља доследну примену у пракси начела да онај који остварује већи доходак и више доприноси задовољавању заједничких потреба.

Ово су задаци у области социјалне политике, како их је формулисала Резолуција X конгреса СКЈ о задацима у социјалној политици. Ако се они упореде са Програмом развоја социјалне заштите у СР Србији за период од 1971. до 1975. године, може се уочити прилична сличност у ширини задатака у овој области, без обзира што су у Резолуцији ово задаци у области социјалне политике, а према Програму, у области социјалне заштите.

4. Следеће значајно обележје односи се на *потребу продубљивања самоуправљања и повезивања разних носилаца друштвене самоуправне политике у овој области*. На овом плану у ствари има и највише проблема. Они су, поред осталог, и последица досадашњег битног заостајања и социјалне политике и социјалне заштите. Разлози јесу: недовољно улагање материјалних средстава, релативно узак круг корисника, неравномерни и недовољни развој служби и установа, недовољност установа, неразвијена кадровска структура, недовољан обухват социјалних појава и проблема, нарочито оних који су последица убрзане индустријализације и урбанизације, недовољна теоријска заснованост и развијеност социјалног рада, заостајање превентивне делатности за куративном, бржи пораст социјалне патологије од служби које треба да је откривају и сузбијају, итд. Поред ових „објективних”, треба поменути и субјективне чиниоце из претходног периода: претерана тржишна оријентација, потискивање принципа солидарности и узајамности принципом доходовних односа и капитал-односа, недовољно сузбијање растућих социјалних неједнакости, прећутно прихватање теорије „економизма”, „спонтанизма” и „аутономизма” итд. Тај период се у нас означава као „либерализам” и ми смо га још у време његовог „процвата” оштро критиковали.

Један од разлога заостајања ове области у целини (апсолутно и релативно) био је и одсуство самоуправних форми њеног организовања и одлучивања. Њена делатност била је доста уско секторски и ресорски омеђена, административно организована и прилично бирократски пригушена. Њена шанса је данас у самоуправном повезивању свих носилаца социјалне политике у општини, у ширем регионалном самоуправном повезивању и удруживању на истим принципима у оквиру социјалистичких република односно покрајина. Нарочито је значајан предстојећи задатак организовања и повезивања свих чинилаца на нивоу општине, али и на нивоу месне заједнице. То су у првом реду: организације удруже-

ног рада, месне заједнице, самоуправне интересне заједнице, друштвено-политичке и хуманитарне организације и стручне службе и установе.

У Резолуцији X конгреса СКЈ стоји: „организације удруженог рада, месне заједнице, самоуправне интересне заједнице и друштвено-политичке заједнице имају одговорне задатке у стварању целокупног система и механизма социјалне политике, њиховом активношћу треба да се стварају бољи услови живота и рада радника, да се гарантује одговарајући минимум личних и заједничких потреба, да се договарају приоритети у њиховом подмиривању итд. У тој активности они се морају ослањати на интересе удруженог рада и на интересе месних и самоуправних интересних заједница” (Резолуција, тач. 17, ст. 1).

Иначе, *месна заједница* треба да буде основа одлучивања радних људи и грађана о питањима од значаја за животне и радне услове — о уређењу насеља, чувању природне околине, становању, организовању дечијих и других установа за помоћ породици, образовању, култури, физичкој култури, заштити потрошача, одбрани и друштвеној самозаштити, солидарном задовољењу потреба старих и изнемоглих радника и грађана, као и о другим питањима (Резолуција, тач. 16, ст. 1).

У оваквом систему најзначајнији су *дугорочни програми социјалне политике* у месним заједницама, које треба донети у сарадњи са организацијама удруженог рада и самоуправним интересним заједницама. У програмима треба полазити од постојећег стања и на њиховој основи утврдити приоритете. Као сарадници и у доношењу и у реализацији програма треба да се ангажују стручне службе социјалне заштите и друштвено-политичке и хуманитарне организације.

У пракси су се у овом самоуправном повезивању показале озбиљне тешкоће и недостаци. Организације удруженог рада нису показале довољно интересовања за сарадњу са месним заједницама, тако да има тенденција затварања „радничког” и „комуналног” самоуправљања. Центри за социјални рад се све више претварају у бирократизоване, управне и старатељске органе. Индивидуални и групни социјални рад у месним заједницама није довољан (дежурство једног социјалног радника 1—2 пута месечно у месним заједницама). Превентивни социјални рад није довољно, или уопште није развијен. У организацијама удруженог рада готово више нема запослених социјалних радника. У здравственим и просветним установама социјалних радника готово нема, или је њихов број сасвим недовољан. Не постоје координациона тела у општини и месној заједници, која би објединила деловање свих самоуправних тела на њиховим територијама. Комисије месних заједница за социјално-здравствена питања и за непосредну дечју заштиту, нису у стању да саме анимирају целокупну активност. Добровољни социјални рад је веома мало развијен. Многи грађани нису заинтересовани и стимулисани да активно учествују у остварењу програма месне заједнице. Због тога, самоуправљање у овој области остаје прилично огољено и сведено на безначајно мали број људи. Овоме погодује и чињеница да социјалне установе (нарочито за децу) нису у стању да реше ни трећину проблема на својој територији, што

изазива незадовољство и одсуство поверења да ће се њихови проблеми успешно решити. Ако се томе дода и позната пракса да изградњу нових насеља која су веома бројна у нашој земљи, готово никада не прати и изградња пратећих објеката друштвеног стандарда, онда је цела концепција самоуправљања у пракси доста уздрмана.

Могли бисмо наводити још доста примера *неизграђености материјалне и друштвене базе самоуправљања* у области социјалне политике и социјалне заштите. Међутим, то су опште познати проблеми нашег друштва и на њиховом доказивању не треба посебно инсистирати. Ипак, говорити о њима значи указивати и на основну противуречност самоуправно организоване социјалне политике, а то је противуречност између идеологије и праксе, између основних поступака уграђених у политичке и правне документе и могућности њихове реализације.

Зато, по нашем мишљењу, период који стоји пред нама је период проширивања социјалне политике и социјалне заштите у три правца:

— у правцу проширења садржине и задатака социјалне политике и социјалне заштите и њиховог укључивања у програмирање политике целокупног социјалног и економског развоја;

— у правцу продубљивања самоуправне основе социјалне политике и повезивања свих самоуправних чинилаца међусобно, као и са другим чиниоцима (стручним службама, установама, школама, здравственим установама итд.);

— у правцу активирања и усмеравања свих људских и материјалних потенцијала, без којих нема ни социјалне политике ни самоуправљања.

др Марко Младеновић